

אזמרה לשמך

גליון מס' 7
פרשת קרח
תשע"ח

פסקי הלכות ותשובות מפי מורנו הגדול רבי עמרם פריד שליט"א

בעניין תפילה על הרשעים שימותו

האם אפשר להתפלל על הרשעים שימותו, או שצריך להתפלל עליהם שיחזרו בתשובה

ורשעים עוד אינם. אלא בעי רחמי עלויהו דלהדרו בתשובה ורשעים עוד אינם בעא רחמי עלויהו והדרו בתשובה" [כלומר: היו בריונים שהיו בשכונה של רבי מאיר ומאד ציערו אותו ורבי מאיר התפלל עליהם שימותו אמרה לו אשתו ברוריה שכיון שכתוב יתמו חטאים יש להתפלל עליהם שיחזרו בתשובה, ואכן התפלל עליהם וחזרו בתשובה]. הרי מבואר בגמ' שאמנם רבי מאיר סבר שיש להתפלל על הרשעים שימותו, אך ברוריה אשתו אמרה לו שצריך להתפלל על החטאים שיכלו מן העולם ולא על החוטאים, ומשמעות הגמרא שרבי מאיר הסכים על ידה שהרי אכן כך עשה וגם הועילה תפילתו שעשו תשובה. ושוב קשה אם כן מדוע משה רבינו לא התפלל כך על עדת קרח שיעשו תשובה.

ד. שלישית, עוד מצינו מבואר כן במסכת תענית (כג ע"א) במעשה של אבא חלקיה שבאו חכמים לבקש ממנו שירד גשם ויש שם בגמרא הרחבה גדולה בפרטי המעשה וכיצד למדו ממנו חכמים הרבה הנהגות והלכות, ומתוך השאלות ששאלו אותו על הנהגותיו שאלו לו מה הטעם שהקדימו העננים לעלות מאותה זווית שבה עמדה אשתך, ורק אחר כך עלו מהזווית שבה אתה עמדת, והשיב להם אבא חלקיה ב' תשובות א. שכיון שהאשה נמצאת בבית נמצא שכאשר בא עני רעב נותנת היא לו פת שיכול לאכול מיד ולשבו, אבל אני איני נמצא בבית, ואיני יכול לתת פת מוכנה לאכילה, אלא אני נותן לעני מעות שיקנה בהן פת ואין הנאתו קרובה ומזומנת מיד, כי צריך הוא להתעכב בקניית הפת. ב. שזכויותיה מרובים מזכויותי, מחמת שישנם בורים ועמי הארץ שדרו בשכונתנו, והיו מצערים אותנו, ואני ביקשתי רחמים שימותו ולא יצערונו יותר, ואילו אישתי בקשה רחמים שיחזרו אותם בריונים בתשובה, ואכן חזרו בתשובה. ונמצא שמבואר בגמרא גם כן כנ"ל שיש להתפלל על הרשעים שיחזרו בתשובה, שהרי בשביל כך זכתה אשתו של אבא חלקיה שהתקבלו תפילותיה על הגשמים מכיון שהתפללה על הרשעים שיחזרו בתשובה ולא שימותו.

ה. רביעית, ובאמת שכן מצינו בזוהר הק' (חלק א דף קה, צוין בגלג"ש ברכות י) "אמר רבי אסור לו לאדם להתפלל על

אם כמות כל אדם ימותון אלה (במדבר פרק טז כט)

א. בפסוק זה מבואר שמשה רבינו לא התפלל על עדת קרח שיעשו תשובה אלא התפלל עליהם שימותו לא כמיתת כל אדם.

ויש להקשות על כך ממה שמצינו בכמה מקומות בגמרא שאין להתפלל על הרשעים שימותו אלא צריך להתפלל עליהם שיעשו תשובה, וכדלהלן:

ב. ראשית, בגמרא מסכת ברכות (דף ז ע"א) שנינו "ההוא מינא דהוה בשבבותיה דרבי יהושע בן לוי הוה קא מצער ליה טובא בקראי יומא חד שקל תרנגולא ואוקמיה בין כרעיה דערסא ועיין ביה סבר כי מטא ההיא שעתא אלטייה כי מטא ההיא שעתא ניים אמר שמע מיניה לאו אורח ארעא למעבד הכי ורחמי על כל מעשיו כתיב וכתוב גם ענוש לצדיק לא טוב" [פירוש: היה צדוקי שגר בשכונת עם רבי יהושע בן לוי, והיה מצער הרבה את רבי יהושע בן לוי בשאלות מפסוקים שמוכח מהם כביכול כדעת הצדוקים, יום אחד נטל רבי יהושע בן לוי תרנגול, והעמידו בין רגלי המיטה, והביט עליו, מכיון שסבר שיוכל להבחין על פי הסימנים בתרנגול מהי השעה שהקב"ה כועס, וכאשר תגיע השעה שהקב"ה כועס, הוא יקלל אותו. לבסוף כשהגיעה השעה, נרדם רבי יהושע בן לוי, אמר רבי יהושע בן לוי שיש ללמוד מדבר זה שאין זה דרך ארץ לעשות כן שהרי כתוב (תהילים קמה ט), "ורחמי על כל מעשיו" ו"כל" כולל גם את הרשעים, וכן כתוב (משלי יז כו) "גם ענוש לצדיק לא טוב", שאין זה טוב ונכון שצדיק יעניש, ויהא אדם נענש בשבילו]. הרי מבואר בגמרא שאין ראוי להתפלל על רשעים שיענשו, וקשה מדוע משה רבינו בעדת קרח התפלל שימותו.

ג. שנית, כן מבואר גם בגמ' מסכת ברכות (דף י ע"א) ששנינו שם "הנהו בריוני דהוה בשבבותיה דרבי מאיר והוה קא מצערו ליה טובא הוה קא בעי רבי מאיר רחמי עלויהו כי היכי דלימותו אמרה ליה ברוריה דביתהו מאי דעתך משום דכתיב יתמו חטאים מי כתיב חוטאים חטאים כתיב ועוד שפיל לסיפיה דקרא ורשעים עוד אינם כיון דיתמו חטאים

הרשעים שיסתלקו מן העולם שאלמלא סלקו קודשא בריך הוא לתרח מן העולם כשהיה עובד ע"ז, לא בא אברהם אבינו לעולם, ושבטי ישראל לא היו, והמלך דוד ומלך המשיח, והתורה לא נתנה, וכל אותם הצדיקים והחסידים והנביאים לא היו בעולם" עד כאן.

ו. ומאחר ולמדנו מכל המקומות הנ"ל שיש להתפלל על הרשעים שיעשו תשובה ואין להתפלל עליהם שימותו, מה שונה החטא של עדת קרח שמשו רבינו לא התפלל עליהם שיעשו תשובה אלא אדרבה התפלל עליהם שימותו.

ז. וכקושיא זו יש להקשות גם על מה שאנו מתפללים בתפילת שמונה עשרה "ולמלשינים אל תהי תקוה כו" שתוכן התפילה שהרשעים יעקרו מן העולם, וכמבואר ברמב"ם (הלכות תפילה פ"ב ה"א) שיסוד תפילה זו נתקנה על המינים שימותו, וזה לשון הרמב"ם "בימי רבן גמליאל רבו המינים בישראל והיו מצרים לישראל וכו' עמד הוא ובית דינו והתקין ברכה אחת שתהיה בה שאלה מלפני ה' לאבד המינים", הרי מבואר שברכת על המינים היא ברכה שהמינים והרשעים ימותו, ותמוה איך מתפללים שהרשעים ימותו הרי מכל הסוגיות הנ"ל יש ללמוד שאין להתפלל עליהם שימותו אלא שיחזרו בתשובה.

ח. ונראה ליישב ועיקרי הדברים מבוארים בספר מעשה רקח (הלכות תפילה פרק ב), שיש לחלק בין רשעים שחטאם לעצמם ואינם גוררים אחרים לחטוא, שרשעים אלו אין להתפלל על מותם כי אדרבה יש להתפלל שהחטא יופסק וגם הם יזכו לשוב אל הקב"ה. לבין רשעים שרשעותם הוא להסית ולהדיח את עם ישראל מאחרי ה', שבזה אדרבה מהראוי להתפלל שימותו מאחר והחטא שלהם המית אחרים מלשכון תחת ה'. ולפי זה הרי יש לומר שלכך התפלל משה רבינו על עדת קרח שימותו מאחר והם הסיתו אחריהם גם עדת ישראל, וחטא שהוא מסית אחרים מאחרי ה' ראוי להתפלל על מיתתם.

ט. אולם עדיין יש לעיין, דהנה במה שמבואר בסוגיות הגמרא שאין להתפלל על רשעים שימותו נראה שיש בכך ב' ענינים. עניין אחד, עיקר היסוד שאין להתפלל על רשעים שימותו אלא שיעשו תשובה והוא מה שמצינו בגמ' במסכת ברכות (י), ובמסכת תענית (כג) הנ"ל. עניין שני, שיש דין נוסף שאינו מהראוי שרשע יענש מחמת הצדיק ומשום כן אין לקלל רשעים, והוא מה שמצינו בגמ' (ברכות דף ז) שלמדו את היסוד הנ"ל מהפסוק "גם ענוש לצדיק לא טוב", שהכוונה בזה שלא טוב לצדיק שמחמתו תבוא קללה ועונש לרשע.

ואם כן עדיין יש לשאול שאף ומצד היסוד שאין להתפלל על מיתת הרשעים לא קשה מתפילת משה רבינו על עדת

קרח שכיון שהיו מסיתין אחרים לרשעה אין להם הזכות לשוב בתשובה, אבל עדיין הרי "גם ענוש לצדיק לא טוב", ולא ראוי שימותו מחמת קללת הצדיק.

י. ונראה ליישב (ועיקרו גם במעשה רקח שם) שמה שמצינו שאין להתפלל על רשעים שימותו ואין ראוי שהרשע יענש מחמת הצדיק, הוא במקום שמחמת רשעותם לא נגזר עליהם מיתה או על כל פנים לא נמסר דינם ללמטה, ורק שמפני שהיו מצערים הרבה את הת"ח וכדומה, ביקשו להתפלל שימותו, ועל זה שנינו בגמרא שאדרבה יש להתפלל עליהם שיעשו תשובה. אולם גבי עדת קרח (וכן בברכת המינים) הרי מבואר בחז"ל שהיו אפיקורסים ודין אפיקורסים הרי מסור למיתה גם למטה, שהרי אף בזמן הזה מורידין ולא מעלים, ובאופן זה לא נאמר הכלל שאין להתפלל על מיתתם, שהרי בדין יש להם ממות והם מסורים למיתה גם למטה, ומשום כן גם שייך להתפלל על מותם ואין בדבר משום ענוש לצדיק לא טוב, מאחר ודין המיתה אינו מחמת הצדיק אלא שכך הוא דינם של אפיקורסים.

יא. ולחיוב דברי המעשה רקח נעתיק לשונו ראה שם שהקשה הקושיא הנ"ל (אות ז) מברכת המינים וכתב ליישב ז"ל, "ושאני הכא שהיו מסיתים את ישראל לסור מאחרי ה', ועוד דאפיקורסין אחת דמם להמית כמ"ש רבינו (בהלכות עדות, והלכות סנהדרין, והלכות תשובה) דמורידין ולא מעלין" עד כאן לשונו. הרי מבואר בדבריו תמצית דברינו.

יב. והנה שנינו במדרש רבה (בראשית פ' מט) כל מי שמזכיר את הרשע ואינו מקללו עובר בעשה מה טעמיה ושם רשעים ירקב, וצ"ע מהמבואר בברכות (דף ז) הנ"ל שאין לקלל רשע, וכפי שהתבאר לעיל (אות ט) שיש ללמוד מהגמרא שם שגם לקלל רשע אסור מחמת הפסוק של "גם ענוש לצדיק לא טוב".

אכן ראה בפת תואר על המדרש שם שכתב ליישב שמה שאמרו בגמרא ברכות שאין לקלל רשע הוא דוקא בחייו שאין לקללו, אבל המדרש שאמר שיש לקלל רשע מהפסוק של שם רשעים ירקב מדובר לאחר מות הרשע.

יג. ודבריו לכאורה מבוארים היטב לפי המובן הפשוט שיסוד הדין שאין לקלל רשע הוא משום שיש להתפלל שיעשה תשובה, ואם כן זהו דוקא קודם מותו, אבל לאחר מותו שלא שייך כלפיו תשובה אין סיבה לאסור לקללו. אולם לפי מה שהתבאר שיסוד האיסור לקלל רשע הוא מפני שגם ענוש לצדיק לא טוב, יש בדבריו חידוש שאף עניין זה לא נאמר אלא בחייו שנחשבת הקללה כענישה של הצדיק, אבל לאחר מותו אין איסור לקללו ואדרבה חייב לקללו ומשום שמחמת רשעותו זהו עונשו ובדין מקללו.

לעילוי נשמת
ר' יוסף בן ר' יהודה ז"ל
נלב"ע כז כסליו תשמ"ח

לתרומות והנצחות, להערות
והארות, ולקבלת העלון במיל
ניתן ליצור קשר 052-7175517
a0527175517@gmail.com

לעילוי נשמת
ר' יוחנן דוד בן ר' נפתלי צבי ז"ל
נלב"ע י טבת תשע"ד